

PRIDE EELKOOLITUSE MÕJU ANALÜÜS

Madli Raudkivi

Analüütik

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti
tuleviku heaks

Tallinn
2018

Sisukord

1. Sissejuhatus	3
2. PRIDE eelkoolituse hindamine mujal maailmas	5
3. Eesti PRIDE koolituse mõju hindamise mudel	9
4. PRIDE õppuste esimese taseme tagasiside analüüs	11
5. Teise taseme analüüs – õppimine	13
5.1. Teadmised, oskused enne PRIDE eelkoolitust	13
5.2. Teadmised, oskused peale PRIDE eelkoolitust	14
6. Tagasisideringid PRIDE eelkoolituse lõpus	18
6.1. PRIDE eelkoolituse tugevused	18
6.2. PRIDE eelkoolituse nõrkused	19
6.3. Osalejate ettepanekud koolituse täiendamiseks	20
7. Koolitajate tagasiside	21
8. Kokkuvõte	22
Kasutatud kirjandus	25
Lisa 1. Reaktsiooni taseme tagasisidelehe näidis	26
Lisa 2. Eeltesti näidis	28

1. Sissejuhatus

PRIDE on pädevustepõhine koolitus, mis usub, et lapsendajatel ja hoolduspere vanematel peavad olema kindlad tugevused, teadmised ning oskused selleks, et olla edukas vanem lapsele, kes on eraldatud oma sünniperekonnast. Eelkoolitusel käsitletakse erinevaid teemasid, nagu näiteks hoolduspere vanema/lapsendaja roll ja vastutus, kiindumussuhete olulisus ja selle kujunemine, lapse arengu mahajäämuse põhjused ja abistamise võimalused jm. PRIDE eelkoolitusel saab pere võimaluse läbi erinevate temaatiliste õppuste ning nende jooksul läbiviidavate arutluste, harjutuste ja rollimängude mõelda oma valmisolekule hakata hoolduspere vanemaks või lapsendajaks.

PRIDE eelkoolituse PRIDE-mudel loodi 1990.aastal USA-s ning praegu rakendatakse PRIDE programmi paljudes erinevates riikides (umbes 25 riigis üle maailma) üle maailma. PRIDE programm on juba üle 20 aasta taganud standardiseeritud, püsivat ja struktureeritud raamistikku kompetentsipõhisele kasuvanemate värbamisele, ettevalmistusele, hindamisele ja valikule. Eestis on PRIDE mudel olnud kasutusel 2000ndate aastate algusest, kui Sotsiaalministeerium ja Child Welfare League of America, Inc sõlmisid lepingu programmide Foster PRIDE, Adopt PRIDE ja Foster PRIDE Core kasutamiseks Eestis. Aastatel 2002-2004 tegeles koolituste korraldamisega MTÜ Pride-Est, alates 2005.aastast on see ülesanne Tervise Arengu Instituudi koolituskeskusel.

Kuni aastani 2016 ei oldud PRIDE eelkoolituse sisu ega elluviimist Eestis analüüsitud. Seetõttu puudus ka süsteemne ülevaade koolituste sisu ja vormiga seotud murekohtadest. PRIDE eelkoolituse analüüsimiseks tekkis võimalus Euroopa Sotsiaalfondi TAT meetme „Asendushoolduse kvaliteedi tõstmine“ läbi, mille peamisteks tegevusteks oli tõsta asendushoolduse kvaliteeti, arendada asendushoolduse tugi- ja järelhooldusteenuseid ning suurendada perepõhise asendushoolduse (kodu pakkumist lapsele või noorukile) pakujate hulka (Sotsiaalkindlustusamet 2016). Selle meetme raames analüüsiti ka PRIDE koolituse sobivust Eesti konteksti, selle sisu, murekohti ning elluviimist. Alates 2017.aastast pakuti Eesti

kontekstile kohendatud ja uuendatud PRIDE eelkoolitust. PRIDE eelkoolituse põhipädevused ja sisuteemad jäid samaks. Materjalidesse toodi sisse rohkem Eesti eripärasid ja konteksti (nt seadusandlus, erinevad protsessid, näited), uuendati teooriat, valmis eestikeelne õppefilm varasema aegunud USA õppefilmi asemel, täiendati koolitustel läbiviidud harjutusi ning toimus uute PRIDE koolitajate värbamine ja koolitamine.

Käesoleva analüüsi eesmärk on hinnata uue kohandatud PRIDE eelkoolituse mõju koolitusel osalenutele. Analüüsi eesmärk on uurida millisel määral täitis PRIDE eelkoolitus oma eesmärgi, mis on eelkoolituse tugevused ja nõrkused ning millised tegurid vähendasid koolituse mõju avaldumist osalejate elus. Mõjuanalüüs võimaldab edaspidi jätkata koolituse arendamist, et see täidaks maksimaalselt oma eesmärgi ning vastaks osalejate ootustele ning vajadustele.

2. PRIDE eelkoolituse hindamine mujal maailmas

PRIDE koolitusprogrammi kasutatakse paljudes riikides, kuid ometi on selle mõju ja efektiivsust pigem harva hinnatud. *Evidence-Based Practice in Foster Parent Training and Support ... (2008)* raport, mis uuris erinevaid kasuvanematele suunatud programme märkis PRIDE-programmi kui tärkava (*emerging*) praktika. Põhjuseks hinnangule oli asjaolu, et seda oli aastal 2008 veel väga vähe teaduslikult uuritud (Piescher, Schmidt, LaLiberte 13: 2008).

Ainuke analüüs, millele eelnevalt mainitud raport toetus oli 2007.aastal läbiviidud Child Welfare League of America uuringule (Christenson ja McMurty 2007), mis viidi läbi **Idaho osariigi** PRIDE eelkoolituse läbinud eeskoste-, hooldus- ja lapsendajapereks saada soovijate vahel. Analüüsimeetodiks olid koolitusele eelnenud ja sellele järgnenud teadmiste testid, mis mõõtsid PRIDE programmi viie põhipädevuse omandamist (kokku 20 küsimust, vastused viiepunktilisel nõustumisskaalal). Tulemustest selgus, et osalejatel paranesid teadmised enamike põhipädevuste lõikes, kusjuures vähem eeskoste ja rohkem hooldusperede ning lapsendajate puhul. Samas toodi uuringu piiranguna välja, et tulemused olid spetsiifilised Idaho osariigile ning ei olnud üldistavad kogu riigile. Lisaks toodi välja pikaajalisema mõju hindamise analüüsi vajadus.

Christenson ja McMurty (2009) viisid läbi ka kordusuuringu, et näha, kas ka 18 kuud peale PRIDE programmi läbimist on osalejatel säilinud teadmised PRIDE põhpädevustest. Tulemused viitasid sellele, et PRIDE on efektiivne koolitus, perekondade arendamise ja hooldusperedeks olemise toetav programm, mille jooksul omandatud teadmised jäävad osalejatele meelde ka tükk aega pärast koolituse läbimist. Analüüsimeetodiks oli koolitusele eelnenud, koheselt pärast läbimist ja 18 kuud pärast läbimist täidetud teadmiste testid ja nende omavaheline võrdlus. 18 kuud peale koolituse läbimist oli 80% uuringus osalenud vastajatest jäänud hooldusperedeks, mis uuringu autorite arvates oli väga hea näitaja.

Pärast 2008.aastat on aga viidud läbi üksikud PRIDE programmi mõju hindamised erinevates riikides. 2014.aastal hinnati **Kanadas** Saskatchewan osariigis PRIDE eelkoolituse mõju (Sivajohanathan, Findlay ja Andres 2014). Analüüsimeetodiks olid fookusgrupp-intervjuud kogenud hooldusperede ja asendushoolduse valdkonna töötajatega. Kokku kuulus

valimisse 16 hooldusvanemat, 38 töötajat (PRIDE koolitajad, sotsiaal- ja lastekaitsetöötajad). Tulemustest ilmnest, et PRIDE programmi tugevuseks on standardiseeritus ja koolitusel saadud võimalused valmistada ette hoolduspereks olemisel, aidata teha paremaid otsuseid, luua võrgustikke, õppida aborigeenide kultuuri kohta, tõsta hoolitsuse kvaliteeti ja luua tugevamaid perekondi. Samas eksisteeris osalejatel tunne, et lapsendamise teemad olid koolitusel alaesindatud. Nõrkustena toodi välja koolituse kehvkättesaadavus, mille põhjustas...

- Lapsehoiuteenuse puudus
- Maapiirkondadest ligipääsetavus
- Koolitajate puudus
- Ebaregulaarne koolituse pakkumine
- Koolituse õhtused toimumisajad

Lisaks toodi välja, et koolituse sisu on aegunud ja Kanada kohta liiga ameerikalik (viited Ameerika seadusandlusele, väärtused ja käitumisviisid). Ka koolituse läbiviimisel ilmnest, et see ei olnud eriti õppijasõbralik ja koolituse kvaliteet sõltus tugevasti koolitajatest. Lisaks ei võimaldatud osalejatel piisavalt arutada oma kogemusi ja probleeme.

Leedus on hinnatud samuti PRIDE (kohandatud veidi Leedu oludele, nimetatud GIMK) programmi mõju nii kvantitatiivselt kui ka kvalitatiivselt. Kvalitatiivselt tehti 8 individuaalintervjuud sotsiaaltöötajatega ning kvantitatiivselt analüüsiti sotsiaalset tuge hooldus- ja eeskosteperele (vähem seotud PRIDE programmiga). Sotsiaaltöötajad leidsid, et PRIDE koolituse tugevusteks on see, et koolitus pakub tuge ja annab teadmisi lapse arengust ning sotsialiseerimisest, julgustab rääkima oma probleemidest, aitab ennast testida, informeerib lastekaitse süsteemist, annab tunde, et osaleja ei ole üksi. Lisaks on koolituse vorm lihtne ja selgesti mõistetav. Negatiivseks on samas koolituse juures asjaolu, et koolitusel rõhutatakse liialt kasu vanemate vastutust lapse õiguste tagamisel, mis hirmutab osalejaid. Kuigi bioloogilise perega suhtlemise teema on oluline, rõhutatakse seda liiga palju ning osalejaid ei valmistata ette sellega kaasnevateks emotsioonideks ja stressiks. Puuduvad ka erivajadustega laste ja seksuaalselt väärkoheldud laste kasvatamise teema. Kokkuvõtlikult tehti analüüsist järeldused, et koolitusprogramm on hea nii lastele kui ka peredele, sest parandab suhteid laste

ja hooldusperede kui ka laste ja bioloogilise pere vahel. Samas sotsiaalsete programmide üle toomine teistesse kultuuridesse võib kaasa tuua aspekte, mida nähakse liiga ameerikalikuna (Snieskiene 2013).

Norras on samuti hinnatud PRIDE koolitusprogrammi. Meetoditeks olid fookusgrupp-intervjuud PRIDE koolitusega kokkupuutuvate inimestega (PRIDE koolitajad, juhatajad ja osalejad kvaliteedi foorumist). Lisaks korraldati veebiküsitlus kasuvanemate hulgas, kes kuulusid Norra asendushoolduse ühingusse, kus nad said anda hinnanguid koolituse kasulikkusele ja oma valmidusele olla hooldusperekonnaks. Avatud küsimustes said nad rõhutada koolitusel kõige paremini töötavaid aspekte ja teha ettepanekuid muudatusteks. Korraldati ka osalejate vaatlus PRIDE koolitusel. Peamised järeldused olid, et PRIDE eelkoolitus töötab vastavalt oma eesmärkidele ja kasuvanemad on väga rahul selle sisu, pikkuse ja organisatoorse küljega. Samas ei ole olukord niivõrd hea põhikoolitustega, kus nende pakkumine ja teemad varieeruvad tugevasti ja seega on ka nendest osavõtt väge erinev. Samas ollakse nende sisuga väga rahul (Stefansen ja Hansen 2014).

Kõige uuem ja ka kõige põhjalikum PRIDE eelkoolituse mõju analüüs pärineb **Kanadast 2015.aastast**, kui Jordanna J. Nash hindas oma doktoritöö raames PRIDE eelkoolituse protsessi ja tulemusi. Nash rakendas mitut erinevat mõõtmise taset. Üks tase oli osaleja tajutud koolituse kvaliteet (sisaldas endast osalust, vastavust programmile, rahulolu koolitusega ning osalemise määra). Lisandus uuringu autori poolt koostatud eel- ja järeltest, mis hindas osalejate teadmisi PRIDE põhipädevuste lõikes enne ja pärast koolitust. Väited olid sõnastatud nii, et osalejad saaksid märkida nende olemasoleva teadmise taset enne ja pärast koolitust. Kokku oli ankeedis 65 väidet. Lisaks kasutati uuringus ankeeti, mis mõõtis koolitusel osalejate vaatepunkte ja arusaamu mitte-bioloogilise lapse eest hoolitsemisel. Selles oli 20 erinevat väidet, mille puhul osalejad märkisid millisel määral nad nendega nõustuvad. Uuringu teises osas viis Nash läbi intervjuusid perekondadega, kes olid koolituse läbinud ja peale seda hakanud hoolitsema mitte-bioloogilise lapse eest. Nash uuris millisel määral olid pered saanud rakendada koolituse käigus omandatud teadmisi/oskuseid. Samas selle uuringu osa puhul saab miinuseks tuua väikese valimi (intervjuus osales kokku 11 inimest).

Nash tõi välja peamised tulemused oma uuringud:

- Koolituse tulemusel osalejate teadmised PRIDE põhipädevuste lõikes paranesid
- Enne ja pärast koolitust mõõdetud hoiakud ja arusaamad mitte-bioloogilise lapse kasvatamise kohta jäid peale koolitust samaks ehk koolitus ei olnud efektiivne osalejate hoiakute muutmisel.
- Ei ilmnenud erinevusi koolituse katkestamise, teadmiste omandamise, koolitusega rahulolu ega nende mitte-bioloogilise lapse kasvatamise hoiakute vahel hoolduspereks ja lapsendada soovivate osalejate lõikes.
- Peale koolituse läbimist kommenteerisid intervjuudes osalejad PRIDE koolitust endiselt positiivselt. Osalejad tõid välja, et koolitusel omandatud teadmised on üsna hästi rakendatavad peale koolitust. Üheks suurimaks väärtuseks pidasid koolitajad teistelt vanematelt kuuldud kogemusi, mis illustreerisid hästi erinevaid kontseptsioone. Lisaks toetas PRIDE koolitus perekondade otsuse langetamist, kas nad on valmis hakkama asenduspereks mitte-bioloogilisele lapsele.

3. Eesti PRIDE koolituse mõju hindamise mudel

Mõju hindamise aluseks on kasutatud laialdaselt levinud Donald Kirkpatricku poolt 1950ndatel loodud koolituste mõju hindamise nelja-astmelist mudelit. Alustada tuleb esimesest astmest ning vastavalt võimalustele liikuda järgnevatele tasemetele. Vastavalt tasemele muutub ka mõju hindamine keerukamaks. Järgnevalt on lühidalt kirjeldatud mõju hindamise tasemeid (toetudes Kirkpatrick Partners 2017, North Dakota State University 2010). Mudeli erinevaid osasid (fookusgrupp-intervjuud, eel- ja järeltestid) on kasutanud ka teised riigid PRIDE eelkoolituse hindamisel).

Esimene tase mõõdab osalejate kohest reaktsiooni koolitusele ehk ulatust millisel määral pidasid koolitusel osalemist meeldivaks, kaasahaaravaks ja enda jaoks oluliseks. Keskendutakse osalejate personaalsetele subjektiivsetele hinnangutele. Täiendatud mudel keskendub osaleja kaasatusele ja pühendumisele koolitusel osalemisel ning sellele, kuivõrd asjakohane on see osaleja tööle.

PRIDE eelkoolitus koosneb üheksast 195 minutilisest õppusest. Peale kolmandat, kuuendat ja üheksandat õppust täitsid PRIDE eelkoolituse osalejad interneti vahendusel tagasisideankeedi eelmise kolme õppuse kohta. Ankeedi üks osa keskendus üldisematele väidetele teema aktuaalsuse, koolitajate professionaalsuse ja materjalide vajalikkusele. Ankeedi teine osa puudutas õppuste jooksul läbitud harjutusi, millisel määral need täitsid oma ettenähtud eesmärgi ja kui palju see osalejaid aitas. Esimene pool seega keskendus üldisemalt reaktsiooni tasemele ning teine osa aitas kaasa PRIDE eelkoolituse arendusele.

Keskmiselt vastasid ankeedile umbes pooled koolitusel osalejatest, seega ei saa öelda, et tulemused esindavad kõigi osalejate arvamust. Samas annab see aimu osalejate arvamustest ja hinnangutest.

Teine tase mõõdab õppimist ehk millisel määral on koolitusel osalejad omandanud koolitusel osalemise kaudu teadmisi, oskuseid, hoiakuid, enesekindlust ja pühendumust. See tase peaks välja tooma muutuse nende teadmistes („Ma tean seda“), oskustes („Ma oskan seda“), hoiakutes („Ma usun, et seda on väärtuslik töökohal teha“), enesekindluses („Ma usun, et ma

suudan seda töö! teha“) ja pühendumises („Ma planeerin seda töökohal teha“) enne ja pärast koolitust.

PRIDE eelkoolituse teise taseme mõju hindamiseks koostati PRIDE viie põhipädevuse (lapse kaitsmine, lapse arengu toetamine, lapse bioloogilise perekonna ning teiste lapsele oluliste lähisuhete toetamine, lapsele pühendumine ja usalduslike suhete loomine kogu eluks, lapse huvides koostöö tegemine) alusel 36 erinevat väidet, mis keskendusid osalejate teadmistele ja oskustele PRIDE põhipädevustega seotud valdkondades. Samu väiteid hinnati koheselt enne eelkoolitust kui ka kohe peale eelkoolituse lõppu.

Osalejad said väiteid hinnata kuuepallilisel skaalal, kus 1= oskan/tean väga halvasti ja 6= oskan/tean väga hästi. Skaala otspunktide väärtused olid lahti kirjutatud, vahepealsed väärtused olid vaid numbrilises vormis. Ankeeti näeb lisa 1.

Kolmas tase mõõdab käitumise muutust ehk väljendab seda, millisel määral on koolitusel osalejad kasutanud õpitut oma elus laiemalt. Lisaks mõõdab seda kuidas osaleja käitumine on koolituse tagajärjel muutunud. Uuendatud mudeli kohaselt tuleks kaasata selle taseme hindamisse ka protsessid ja süsteemid, mis kinnitavad, julgustavad ja hindavad sooritust elus laiemalt.

Selleks on planeeritud fookusgrupid paar kuud peale koolituse läbimist, et meenutada eelkoolitust ning arutada millisel määral on koolitusel käsitletud teemasid, oskuseid ja materjale koolituse vilistlased peale koolitust kasutanud.

4. PRIDE õppuste esimese taseme tagasiside analüüs

Esimese taseme tagasisidele toetudes võib öelda, et osalejad olid PRIDE eelkoolituse õppustega rahul. Neljapunktiline nõustumiskaala, kus 1=ei ole üldse nõus ja 4=olen täiesti nõus, olid hinnangute keskmised vahemikus 3,3 kuni 4,0. Seega keskmised jäid kõik nõustumise poolele ja võib öelda, et väljendab õppustega rahulolu.

Vastajate hulk varieerus õppuste lõikes. Enim vastas tagasisidele osalejaid esimese kolme õppuse puhul (vastajaid iga õppuse puhul 90), neljandale õppusele tagastas tagasiside 88 osalejat, viiendale õppusele 72 osalejat, kuuendale õppusele 64 osalejat ning kuuenda ja seitsmenda õppuse kohta 60 osalejat.

Kui vaadata nõustumist erinevate väidetega ning nende õppuste juurde käivaid osalejate kommentaare, siis võib öelda, et kõige vähem oldi rahul õppustega kuus ja seitse, kus väidetega nõustumine oli üldiselt madalam kui teiste õppuste puhul. Lisaks oli seal ka kommentaare, mis väljendasid sagedamini rahulolematust moodulitega.

Kõigi õppuste raames nõustuti enim **koolitajatega seotud väidetega**. Väidete keskmisteks kujunes 3,7-4,0, mis väljendab seda, et koolitajatega oldi väga rahul. Osalejad olid nõus, et koolitajad jagasid piisavalt oma praktilisi kogemusi, juhtisid hästi grupiprotsesse, vastasid ammendavalt osalejate küsimustele ja koolitajate omavaheline koostöö soodustas osalejate õppeprotsessi. Kommentaarides kiideti koolitajate professionaalsust ning hinnati kõrgelt nende kogemuste jagamist.

Iga õppuse puhul oli eraldi väited, mis puudutasid iga **õppuse spetsiifilist sisu**. Üldiselt oldi ka nende väidetega rahul. Vaid mõne mooduli puhul jäid keskmised veidi madalamaks kui teiste väidete puhul. Näiteks esimeses õppuses jäi madalaks nõustumine väitega „Ma sain aru, miks Eluraamatu täitmine minu jaoks oluline on“. Selle keskmiseks kujunes 3,3, mis on kõrge hinnang, kuid võrreldes teiste väidetega mõnevõrra madalam. Esimeses õppuses tutvustatakse Eluraamatut ja selle sisu, mistõttu madal nõustumine selle väitega võib viidata sellele, et seda ei tehtud üldiselt piisavalt. Lisaks leiti, et esimesel õppusel näidatud õppefilm on hea, kuid kohati veidi idealistlik. Kuuendal õppusel jäi veidi madalamaks ka nõustumine

väitega „Ma oskaks vajadusel kasutada koolitusel tuvastatud tõhusaid distsiplineerimismeetodeid“ (keskmise 3,5). Kommentaarides toodi selle põhjenduseks asjaolu, et distsiplineerimismeetodid ja nende rakendamine sõltub väga lapsest kui ka situatsioonist. Koolitusel oleks rohkem vaja täpsemaid näiteid, kuidas lapsele piire seada, sisu jäi veidi üldiseks.

Väited, mis olid suunatud **mooduli läbiviimisele** (ajakasutus, materjalid, harjutused) said kõige negatiivsemat tagasisidet võrreldes teiste väidetega (keskmised hinnangud jäid siiski üle skaala keskpunkti). Iga õppuse puhul nõustuti vähim väitega „Õppusel oli piisavalt aega aruteludeks“, mille keskmised jäid erinevate õppuste puhul 3,3 kuni 3,6 vahele. Kommentaarides toodi sageli välja, et õppustel ei olnud aega arutamiseks ja/või oma kogemuste jagamiseks ning kuulamiseks. Vahel toodi välja, et arutelud lõigati järsult läbi, et saaks koolituse sisuga edasi minna. Osalejad väljendasid soovi, et aruteluks/kogemuste jagamiseks antaks rohkem aega koolitusel. Isegi pakuti välja nõ avatud lõpuga õppuse võimalust, kus peale koolituse lõppu saaks jätkata arutamist. Teise variandina toodi välja tutvuda iseseisvalt enne koolitust materjalidega ning seejärel selle üle üheskoos koolitusel arutada. See võimaldaks esitada küsimusi ja käsitleda keerulisemaid küsimusi/punkte.

Venekeelsete koolitusgruppide puhul oli võrreldes eestlastega madalam nõustumine väitega „Materjalid olid minu jaoks lihtsasti loetavad“. Kommentaarides kui ka tagasisideringides toodi välja, et venekeelne tõlge on kohati keeruline mõista ning vajab mitmekordset lugemist. Ühe venekeelse koolitusgrupi puhul toodi korduvalt välja ka koolitaja puudulikku vene keele oskust, mis häiris osalejate õppetööd koolitusel. Seetõttu oli osalejatele toeks eelkõige üks koolitaja ning maksimaalset kasu koolitajate erinevatest teadmistest ja kogemustest eelkoolitusel osalejad ei saanud.

Nii eestikeelsete kui venekeelsete gruppide materjalide puhul oli kommentaarides välja toodud Eluraamatutes olevate küsimuste halba sõnastust – küsimusest oli võimalik mitmeti aru saada ning ei olnud selge mida nende küsimustega teada täpsemalt taheti. Mõne osaleja jaoks oli see liiga põhjalik ning nende täitmine väga ajakulukas.

5. Teise taseme analüüs – õppimine

PRIDE eelkoolituse teise taseme mõju hindamiseks koostati 36 erinevat väidet, mis keskendusid osalejate teadmistele ja oskustele PRIDE põhipädevustega seotud valdkondades. Osalejad hindasid väiteid kuuepallilisel skaalal, kus 1= tean väga halvasti/oskan väga halvasti ja 6= oskan/tean väga hästi. Skaala otspunktide väärtused olid lahti kirjutatud, vahepealsed väärtused olid vaid numbrilises vormis. Ankeeti näeb lisa 1. Samu väiteid hinnati koheselt enne eelkoolitust kui ka kohe peale eelkoolituse lõppu.

5.1. Teadmised, oskused enne PRIDE eelkoolitust

Eeltestile vastas 117-125 PRIDE eelkoolitusel osalejat. Vastasime määr kõikus väidete lõikes. Väiteid, mille keskmine hinnang jäi alla skaala keskpunkti (alla kolme) oli kuus ja väiteid, mille keskmine ulatus üle nelja oli 10. See viitab sellele, et osalejad hindasid enne koolitust oma teadmisi ja oskusi PRIDE põhipädevuste raames enamasti keskpäraseks.

Kõigi koolitusgruppide peale hinnati oma teadmisi/oskuseid kõige madalamaks asendushoolduse valdkonna lõikes. Seda teemat puudutavad teadmised/oskused (1) Tunnen erinevaid asendushoolduse valdkonnas pakutavaid teenuseid, 2) Tean milline näeb välja lapse asendushooldusele paigutamise protsess ja 3) Oskan kirjeldada asendushoolduse korraldust Eestis said osalejatelt kõige madalamad hinnangud. Kõigi nende väidete puhul jäid keskmised hinnangud alla 2,8, mis tähendab pigem puudulikke teadmisi ja oskuseid. Lisaks hindasid osalejad kehvaks oma teadmisi selles, kuidas valmistada last ette oma bioloogilise vanemaga kohtumiseks. Ka oskus tegeleda ebatavalise kiindumusuhtest tulenevate emotsioonide ja käitumisega oli osalejate hinnangul pigem puudulik. Mõlema eelmise väite puhul kujunes osalejate hinnangute keskmiseks 2,68.

Erinevalt madalaid hinnanguid saanud väidetest, ei saa kõige kõrgemaid hinnanguid saanud väiteid siduda vaid ühe valdkonnaga. Kõige paremini teadsid osalejad enda hinnangul enne koolitust miks on lapsele elukestvad suhted vajalikud (keskmine 4,64), miks konfidentsiaalsus on koostöö tegemisel oluline (keskmine 4,60), mõistsid miks on oluline säilitada esemeid ja dokumente lapse minevikust (keskmine 4,41) ja teadsid kuidas luua lapsele heaolu tagavat

kasvukeskkonda (keskmine 4,38). Kokku oli väiteid, mille keskmine kujunes üle nelja kokku kümme.

5.2. Teadmised, oskused peale PRIDE eelkoolitust

Peale PRIDE eelkoolituse läbimist vastas järeltestile 110-114 vastajat sõltuvalt väitest. Seega suur osa eeltestis osalenutest vastasid ka järeltestile. Kuna mõned pered katkestasid eelkoolituse ning mõned ei saanud viimasel koolitusel osaleda, on väike erinevus eel- ja järeltesti vastanute hulgas põhjendatud. Peale eelkoolitust tõusid keskmised hinnangud oma teadmiste/oskustele, ulatudes 4,73-st 5,58-ni.

Kõigi koolitusgruppide peale sai peale koolitust kõige madalamad hinnangud järgnevad väited:

- Oskan tegeleda lapse ebatavalisest kiindumussuhtest tulenevate emotsioonide ja käitumisega (keskmine 4,73)
- Tean, kuidas last bioloogilise vanemaga kohtumiseks ette valmistada (keskmine 4,78)
- Oskan last toetada, kui tal tekivad erinevad emotsioonid oma bioloogilise perega suhtlemisel (keskmine 4,81)
- Oskan last leinaprotsessis toetada (keskmine 4,91)
- Mõistan, miks lapse naasmine bioloogilisse perekonda võib lapse heaolu tagamiseks olla peamine eesmärk (4,93)

Seega võib öelda, et madalaimaks jäid osalejate hinnangud oma teadmiste ja oskustele valdkondades, mis puutuvad teatud määral kokku lapse bioloogiliste vanematega. Ka lapse ebatavalist kiindumussuhet ja leinaprotsessi saab siduda lapse bioloogilise perekonnaga. Põhjuseks võib olla ka asjaolu, et paljud eelkoolitusel osalejad on kindla sooviga lapsendada, mistõttu suhtlus lapse bioloogilise perekonnaga ei kõneta neid olulisel määral ning seetõttu ka koolitusel omandatu ei ole nende jaoks kuigivõrd aktuaalne ega paranda nende teadmisi/oskusi.

Kõige kõrgemad hinnangud said samad väited, mis ka eeltesti puhul. Nendeks olid:

- tean, miks on lapsele elukestvad suhted vajalikud (keskmine 5,58),

- mõistan, miks on oluline säilitada esemeid ja dokumente lapse minevikust (keskmine 5,57)
- tean, miks konfidentsiaalsus on koostöö tegemisel oluline (keskmine 5,56),
- Oskan põhjendada, miks koostöö tegemine erinevate osapoolte vahel on oluline (keskmine 5,50).

5.3. Muutused teadmistes, oskustes enne ja pärast koolitust

Võrreldes eel- ja järeltesti tulemusi on näha, et osalejate hinnangud oma teadmistele ja oskustele paranesid koolituse tagajärjel kõigi väidete lõikes (tabel 1). Keskmiselt muutus osalejate hinnang koolituse järel 1,6 skaalapunkti paremaks. Oskus, mis enne koolitust sai näiteks hinnanguks 3, sai pärast koolitust hinnanguks 4 või isegi 5. Seega võib öelda, et osalejate teadmised/oskused nende enda hinnangul muutusid koolituse tagajärjel paremaks.

Kõige enam paranesid teadmised teemade puhul, mis eeltesti ajal said kõige madalamad hinnangud. Seega kõige rohkem paranesid teadmised asendushoolduse valdkonna lõikes (asendushoolduse teenused, asendushooldusele paigutamise protsess ja korraldus Eestis). Lisaks paranesid oluliselt ka hinnangud ebatavalise kiindumussuhte valdkonnas – saadakse paremini aru mida see tähendab, osatakse paremini toime tulla sellest tulenevate lapse emotsioonidega ja käitumisega. Kuigi järeltesti puhul sai ühe kõige madalama hinnangu teadmine kuidas last bioloogilise vanemaga kohtumiseks ette valmistada, paranes selle puhul siiski hinnang olulisel määral koolituse tulemusel (2,1 skaalapunkti). Seega koolitus täiendas efektiivselt osalejate teadmisi valdkondades, milles enne koolitust osalejad oma teadmisi kehvapoolseteks hindasid.

Kõige vähem paranesid teadmised väidete puhul, mis juba eeltesti puhul olid kõrgelt hinnatud. Seega kasvasid teadmised kõige vähem (alla ühe skaalapunkti) järgnevate väidete puhul:

- Ma tean kuidas luua lapse heaolu tagavat kasvukeskkonda
- Tean, miks on lapsele elukestvad suhted vajalikud
- Tean, miks konfidentsiaalsus on koostöö tegemisel oluline

See peegeldab ka teatud määral eelkoolituste efektiivsust, sest ka osalejate hinnangud oma teadmistele paranesid valdkondades, mis olid niigi head enne koolitust.

Tabel 1. Muutused osalejate keskmises hinnangus oma teadmistele/oskustele peale koolitust (skaalapunktides)	
Väide	Muutus keskmises peale koolitust
Ma tean kuidas luua lapse heaolu tagavat kasvukeskkonda	0,88
Tean, miks on lapsele elukestvad suhted vajalikud	0,94
Tean, miks konfidentsiaalsus on koostöö tegemisel oluline	0,96
Oskan kirjeldada põhjuseid, mis võivad viia lapse hooletusse jätmiseni	1,06
Oskan last oma lähivõrgustikuga (sh sugulased) lõimida	1,08
Mõistan miks on oluline säilitada esemeid ja dokumente lapse minevikust	1,16
Tean, kuidas toetada last minu perekonna liikmeks saamisel	1,26
Oskan kirjeldada põhjuseid, mis võivad viia lapse väärkohtlemiseni	1,31
Tean, miks on oluline suhtuda lapse huvides koostööd tegevatesse isikutesse eelarvamusteta	1,32
Oskan põhjendada, miks koostöö tegemine erinevate osapoolte vahel on oluline	1,38
Oskan nimetada märke, mis viitavad lapse hooletusse jätmisele ja tema väärkohtlemisele	1,38
Tean, kuidas lapse minevik võib mõjutada tema arengut	1,42
Mõistan, miks lapse naasmine bioloogilisse perekonda võib lapse heaolu tagamiseks olla peamine eesmärk	1,46
Tean, kuidas erinevad distsiplineerimine ja karistamine teineteisest	1,54
Tean, kuidas hooldus-/lapsendajapere kultuurilised, vaimsed, sotsiaalsed ja majanduslikud erinevused võrreldes bioloogilise perega võivad last mõjutada	1,55
Tean miks on oluline olla kursis lastekaitse süsteemis aset leidvate muudatuste ja praktikatega.	1,57
Oskan lapsele rääkida tema minevikust ja päritolust ilma teda kahjustamata	1,58
Oskan seletada lapse õiguste põhipunkte	1,6
Tean, kuhu abi saamiseks pöörduda	1,66
Tean, millised on tõhusad distsiplineerimise meetodid	1,68
Oskan põhjendada, miks on lapse jaoks tähtis hoida sidet oma bioloogiliste vanemate ja teiste lähedastega	1,68
Oskan põhjendada, miks asendushooldusel olevad lapsed ei pruugi osata luua eluaegseid suhteid	1,69
Oskan last toetada, kui tal tekivad erinevad emotsioonid oma bioloogilise perega suhtlemisel	1,7
Oskan vähendada lapse traumakogemust minu perre tulekul	1,72
Oskan last toetada, kui ta suhtleb oma bioloogilise pere või teiste lähedaste inimestega	1,73
Tean kuidas lapse bioloogilisse perekonda naasmise protsess võib erinevaid osapooli (mind ennast, last, bioloogilist vanemat) mõjutada	1,76
Tean, mida kujutab endast leinaprotsess	1,83
Oskan last leinaprotsessis toetada	1,85
Tean, kuidas lapsed võivad reageerida erinevatele kaotuse kategooriatele	1,89

Tean, kuidas asendushooldusele paigutamine mõjutab erinevas vanuses lapsi	1,95
Oskan tegeleda lapse ebaturvalisest kiindumussuhtest tulenevate emotsioonide ja käitumisega	2,05
Tean, kuidas last bioloogilise vanemaga kohtumiseks ette valmistada	2,1
Saan aru mida tähendab ebaturvaline kiindumussuhe	2,13
Oskan kirjeldada asendushoolduse korraldust Eestis	2,29
Tean, milline näeb välja lapse asendushooldusele paigutamise protsess	2,4
Tunnen erinevaid asendushoolduse valdkonnas pakutavaid teenuseid	2,51

6. Tagasisideringid PRIDE eelkoolituse lõpus

Aruteluringide eesmärk PRIDE eelkoolituse lõpus oli käsitleda kogu eelkoolitust tervikuna ning kaardistada selle tugevused, puudujäägid, osalejate ettepanekud eelkoolituse täiendusteks kui ka PRIDE põhikoolituste võimalikke teemasid. Järgnevalt on välja toodud koolitusgruppide aruteludes kõige sagedamini tõusnud teemad.

6.1. PRIDE eelkoolituse tugevused

Üldiselt leiti, et kõik PRIDE eelkoolitusel käsitletud teemad on kasulikud ja olulised osalejate jaoks. Eriti kasulikeks peeti järgnevaid teemasid:

- väärkohtlemine – teema millele tihti ei mõeldaks, kuid lapsed puutuvad sellega sageli kokku enne uude perre jõudmist
- lapse lein ja kaotusvalu – sagedasti osalejate jaoks täiesti uus teema. Osalejad ei olnud selle teema peale varem mõelnud. Teema puhul töötas hästi nõoride läbilõikamise ja käetõstmise harjutus.
- Lapse bioloogilised vanemad – teema millele koolitusel osalejad ei olnud varem mõelnud, kuid samas on väga oluline ja vajalik teadmine.
- Distsiplineerimine – universaalne teema, mis on alati kõigile lapsevanematele kasulik teema, mida teada ja/või meelde tuletada.

Lisaks eelkoolituse käigus käsitletud teemadele, oli ka teisi tugevusi, mida osalejad hindasid väärtuslikeks PRIDE eelkoolituse juures. Nendeks olid kogemuste jagamine, grupi õhustik, õppuste käigus läbiviidud harjutused ning koolitajate valik.

Kogemusi jagasid grupis nii koolitajad kui ka osalejad ning kogemuste jagamine oli osalejate hinnangul väga kasulik. Eelkoolituse gruppides, kus osalejate seas oli juba lastega peresid (eriti lapsendajaid) peeti eriliseks väärtuseks, sest ülejäänud osalejad said lisaks koolitajatele kuulata ka nende kogemusi. See andis teise väärtusliku dimensiooni koolitusele. Lisaks tundsid juba lapsendamise kogemusega osalejad, et said oma teadmiste ja kogemustega olla teistele abiks ja toeks. Osalejad tõid välja, et ka tulevikus võiks planeerida koolitusgruppe nii, et osalejate seas oleks lapsendamise/hoolduspere kogemusega inimesi.

Väärtustati ka **koolitusgrupis tekkinud õhustikku**. Osalejad nägid, et on ka teisi inimesi, kellel on samasugused küsimused, mured ja hirmud kui neil. See ühendas ja tekitas grupis hea toetava meeleolu.

PRIDE eelkoolituste läbiviimise sekka kuulub aktiivõpe **erinevate harjutuste** näol. Harjutuste kohta olid osalejatel veidi vastandlikud arvamused. Mõned osalejad tõid välja, et harjutusi oli liiga palju. Nende hulka võiks vähendada, et nende arvelt saaks rohkem teha arutelusid ja jagada kogemusi. Samas rohkem oli arvamusi, et harjutused olid kasulikud, sest tõid teemad inimesele lähemale, panid rohkem erinevatele teemadele mõtlema, just eriti rollimängude puhul. Kiideti ajurünnaku metoodikat, kus enne tehti teatud teemal ajurünnakut ja siis räägiti teooriast. See kaasas neid protsessi ja lasi vaadata, kui õigesti/valesti nad pakkusid.

PRIDE metoodika, kus üks **koolitajatest** on praktik ja teine lastekaitsetöötaja töötas väga hästi ning enamik gruppidest tõi selle PRIDE eelkoolituse tugevusena välja. Koolitajad enamasti täiendasid teineteist hästi ning olid oma ala professionaalid.

6.2.PRIDE eelkoolituse nõrkused

Lisaks mitmetele eelkoolitusele tugevustele nägid osalejad ka kasvuruumi eelkoolituse sisus ja läbiviimises.

Kõige rohkem kriitikat sai osalejatele suunatud **Eluraamat**. Eluraamat on osalejatele suunatud materjal, kus vastavalt õppuse teemadele, peavad nad vastama erinevatele küsimustele. Eluraamatu eesmärk on osalejal võimaldada ennast ja oma minevikku analüüsida, kui ka koolitajatel näha osalejate tugevusi ja arenguruumi lapsevanemaks olemisel.

Kohati osalejad mõistsid Eluraamatu täitmise eesmärki (nt leiti, et see on kauslik iseenda sisse vaatamiseks, mõtlemiseks teemadele, millele tavaliselt ei mõtle), kuid mõnele osalejale jäi nende eesmärk siiski ebamääraseks. Kohati tuli Eluraamatu täitmise eesmärgi mõistmine liiga hilja – siis kui enamik eluraamatuid juba täidetud. Pered, kes olid hiljuti läbinud Sotsiaalkindlustusameti poolt korraldatud pereuuringu, nägid Eluraamatu täitmist pereuuringu kordusena.

Eluraamatud said ka kriitikat nende täitmisele kuluva aja tõttu. Kuna eluraamatuid oli palju (7 tk), siis leiti, et Eluraamatu küsimustele vastamine muutus mingi aeg kohustuseks ja vastati nõ vastamise nimel. Mida aeg edasi, seda vähem mõtestati küsimustele vastamist ja nähti üha rohkem kohustusena. Eluraamatud suurendasid eelkoolituse koduste tööde mahtu ja muutsid selle kohati vastumeelseks osalejatele.

Eluraamatute küsimused olid osalejate jaoks kohati keeruliselt ja arusaamatult sõnastatud. Eluraamatu küsimuste juurde soovisid osalejad näiteid või täpsustusi, et saaks täpsemalt aru, mida küsimuse all mõeldakse ja mida vastuseks oodatakse. Kohati tundusid küsimused absurdseks – ei saadud aru kelle või mille jaoks need mõeldud olid. Osalejad leidsid, et küsimusi võiks rohkem suunata ka vastavalt asendushoolduse vormile (lapsendajad, hoolduspered), mis hoiaks aega kokku. Eriti kui on kindel plaan olla nt lapsendaja ning hoolduspereks hakkamise soovi osalejal ei ole.

6.3. Osalejate ettepanekud koolituse täiendamiseks

Kogu asendushoolduse süsteemi (nt selle erinevad vormid) ja lapsendamise/hoolduspereks saamise protsessi võiks käsitleda nii koolituse alguses kui ka lõpus, sest koolituse käigus tekib palju uusi teadmisi ja sellest tulenevalt ka uusi küsimusi. Seetõttu oleks hea seda teemat uuesti koolituse lõpus käsitleda.

Osalejate hinnangul võiks materjalides ja koolituse käigus olla teooria illustreerimiseks rohkem näitlikke materjale. Eelkõige peeti silmas just videosid/õppefilme. Osalejad leidsid, et neid võib olla rohkem koolituse käigus või siis ka kodus iseseisvaks vaatamiseks. PRIDE eelkoolituse jaoks mõeldud õppefilm oli osalejate hinnangul hea, kuid see on ka ainuke mahukam materjal. Videosid võiks lisada erinevate teemade juurde.

Osalejad tõid välja, et eelkoolitusel jagatud materjalide hulk on liiga suur. Võiks mõelda, kas saaks materjali edastada digitaalselt või kas peab igale pereliikmele eraldi materjalid andma.

7. Koolitajate tagasiside

PRIDE koolitajad (iga koolitusgrupi peale 2 koolitajad, üks lapsendamise/hoolduspere kogemusega, teine lastekaitsetöötaja kogemusega) tegelevad ühe koolitusgrupiga kogu PRIDE eelkoolituse jooksul, viivad läbi perekülastuse ning kooshindamise kohtumise. Koolitajad andsid tagasisidet kuidas nende hinnangul PRIDE koolitus osalejaid enim mõjutas ning millised teemad kõnetasid osalejaid nende arvates vähem. Kokku andis tagasisidet 12 PRIDE koolitajat.

Koolitajate arvates mõjutasid osalejaid enim teemad, millele nad polnud enne koolitust eriti mõelnud või ei pidanud enda jaoks oluliseks. Koolituse tulemusena suhtusid osalejad teatud teemadesse veidi teistmoodi. Eelkõige puudutas see lapse bioloogiliste vanemate teemat. Osalejad muutusid peale koolituse läbimist nende suhtes mõistvamaks. Koolitajate arvates kõnetas osalejaid ka lapse arengu, kiindumuse ning distsipliini teema. Koolitajad tõid ka välja, et osalejad hindasid kõrgelt kogemuste jagamist ja kuulamist. Praktilisi lugusid oodati nii koolitajatelt kui ka teistelt osalejatelt.

Koolitajate hinnangul teemasid, mis üldse osalejaid ei kõnetanud ei olnud. Mõned koolitajad tõid välja, et kui osaleja oli väga kindla sooviga lapsendada, siis hoolduspere teemad jäid nende jaoks veidi kaugeks. Lisaks lapse koostöövõrgustiku teema jäi veidi nõ mõistmatuks nende osalejate jaoks, kellel endal lapsi varasemalt ei olnud.

Ka koolitajad tegid sama ettepaneku, mis osalejad, et kogemuste jagamiseks peaks koolitusel olema veidi rohkem aega ette nähtud, sest praegu ei ole selleks piisavalt aega. Üks koolitajate paar pidas vajalikuks ka Sotsiaalkindlustusameti ametnike ja koolitajate vahelist kohtumist enne koolitust, et saada veidi infot perede ja muude hetkel oluliste teemade kohta asendushoolduse valdkonnas (nt millised on Sotsiaalkindlustusamet lapsendamisprotsessi praegused põhimõtted, ajakava jne). See aitaks paremini vastata vajadusel osalejate küsimustele kui ka viia läbi koolitust (nt kaotuse teema puhul oleks kasulik teadmine pere tausta kohta).

8. Kokkuvõte

Kokkuvõtlikult võib öelda, et PRIDE eelkoolitus sai osalejatelt positiivset tagasisidet ning oli osalejate jaoks kasulik ning vajalik. Osalejate kui ka koolitajate tagasisidele toetudes võib öelda, et eelkoolituse tugevusteks olid:

- **Õppuste teemade valik.** Kõiki teemasid pidasid osalejad kui ka koolitajad vajalikuks. Eriti kasulikud olid teemad, mis olid väärtuslikud mitte-bioloogilise lapse kasvatamisel, kuid millele ei olnud perekonnad varem mõelnud (nt lapse kaotuse ja leina teema, bioloogilise vanema roll, ebaturvaline kiindumussuhe).
- **Praktiliste kogemuste jagamine ja kuulamine.** Nii tagasisidelehtedel, tagasisideringides kui ka koolitajate hinnangul on praktiliste kogemuste jagamine väga väärtuslik osa PRIDE eelkoolitusest, mis aitab illustreerida erinevaid teemasid ning teooriaid. See aitab infol paremini meelde jääda ning tekitab osalejates tunde, et nad ei ole erinevate küsimuste ja muredega üksi.
- **PRIDE eelkoolituse ülesehitus ja läbiviimine** toetab teadmiste/oskuste omandamist. Osalejate hinnangud oma teadmistele ja oskustele paranesid koolituse järel. Kõige enam ligi 2,5 skaalapunkti. Kõige rohkem paranesid teadmised asendushoolduse valdkonna ning lapse bioloogiliste vanemate mõistmise osas. Kuigi PRIDE eelkoolituse jooksul läbiviidud harjutuste puhul oli üksikuid eriarvamusi, oli valdav enamus osalejatest nõus, et läbiviidud harjutused (eriti rollimängud) olid väga kasulikud ning tõid teema osalejale nõ lähemale.
- **Professionaalsed koolitajad.** PRIDE metoodika näeb ette, et PRIDE eelkoolitust viivad läbi kaks koolitajat, kellest ühel on lapsendamise/hoolduspereks olemise kogemus ning teisel on töökogemus lastekaitsetöötajana. Osalejate tagasisidele toetudes võib öelda, et see jaotus kui ka Eesti PRIDE koolitajate valik on õnnestunud ning koolitajad soodustavad osalejate õppimisprotsessi ning vastavad edukalt osalejate küsimustele. Eriti toodi tagasisides välja lapsendamis/hoolduspere kogemusega koolitaja poolset näidete ja enda isiklike läbielamiste välja toomist.

Kuigi osalejate ja koolitajate tagasisidele toetudes võib öelda, et PRIDE eelkoolitus oli osalejatele kasulik ning täitis oma eesmärgi, oli siiski sellel mõned puudujäägid, mille kõrvaldamine suurendaks koolituse mõju.

Soovitused PRIDE eelkoolituse mõju suurendamiseks:

- **Leida koolitusel rohkem aega ja võimalusi erinevate kogemuste jagamiseks osalejatel omavahel kui ka koolitajatelt osalejatele**

Korduvalt tuli moodulite tagasisidelehtedel, tagasisideringides kui ka koolitajate arvates esile asjaolu, et kogemuste kuulamine ja jagamine on osalejate jaoks väga väärtuslik ja vajalik, kuid tiheda ajakava tõttu ei jää selleks piisavalt aega. Osalejad pakkusid välja, et õppuste mahtu võiks pikendada. Teine võimalus on lasta osalejatel tutvuda õppuste materjalidega enne igat õppust, et koolitusel koha peal saaksid osalejad küsida küsimusi ning rohkem omavahel arutada ja kogemusi jagada.

- **Kohendada Eluraamatuid, selgitada paremini nende eesmärki**

Eluraamat sai kõige negatiivsemat tagasisidet võrreldes teiste koolituse osadega. Osalejad tõid välja, et Eluraamatute täitmise eesmärk on ebaselge (kellele ja miks seda täidetakse), küsimused on sõnastatud keeruliselt (mida küsimuste all vastuseks oodatakse) ning nende täitmine on osalejatele väga ajakulukas ning kohati kujuneb Eluraamatute täitmine kohustuseks ja vastatakse lihtsalt seetõttu, et see on ettenähtud. Seetõttu ei mõtesta osalejad vastuseid enda jaoks piisavalt läbi ning Eluraamatute täitmine, mis on oluline eelkoolituse osa, ei täida oma eesmärki. Osalejad tõid võimalikeks lahendusteks sõnastuse ja küsimuste ülevaatamist kui ka küsimuste suunamise vastavalt asendushoolduse vormile, et vähendada küsimuste hulka ja seeläbi ajakulu.

- **Venekeelsete materjalide ülevaatamine**

Venekeelsete koolitusgruppide osalejad tõid korduvalt oma tagasisides välja, et materjalid olid nende jaoks raskesti loetavad. Mõnda osa pidid osalejad korduvalt lugema, et tekstist aru saada. Üle peaks vaatama materjalide tõlke ning selle vastavuse eestikeelsetele materjalidele.

- **Vene keele oskuse kontrollimine**

Venekeelsete koolitusgruppide puhul peaks tagama, et koolitaja(te) vene keele oskus oleks piisav, et panustada pidevalt koolitusprotsessi. See peaks olema piisav, et koolitaja oleks võimeline vastama osalejate küsimustele ja olema neile vajadusel mitmekülselt toeks ja abiks.

Kasutatud kirjandus

- Child Welfare League of America (2016) PRIDE Model of Practice. URL: <http://www.cwla.org/pride-training/>
- Christenson, B., McMurtry, J. (2009) A Longitudinal Evaluation of the Preservice Training and Retention of Kinship and Nonkinship Foster/Adoptive Families One and a Half Years After Training. *Child Welfare* 88(4), 6-22.
- Christenson, B., McMurtry, J. (2007) A Comparative Evaluation of Preservice Training of Kinship and Nonkinship Foster/Adoptive Families. *Child Welfare* 86(2), 125-140.
- Jordanna J. Nash (2015). Resource Parent Preservice Training: An Investigation of the Training Process and Outcomes of the PRIDE Program URL:
https://ruor.uottawa.ca/bitstream/10393/32858/1/Nash_Jordanna_2015_thesis.pdf
- Kirkpatrick and partners (2017)
<http://www.kirkpatrickpartners.com/OurPhilosophy/TheNewWorldKirkpatrickModel/tabid/303/Default.aspx>
- North Dakota State University (2010) Kirkpatrick's Four Levels of Training Evaluation in Detail. URL: <https://www.ag.ndsu.edu/evaluation/documents/kirkpatrick-s-four-levels-of-training-evaluation-in-detail-1/view>
- Piescher K, Schmidt M & Laliberte (2008) Evidence-based practice in foster parent training and support: implications for treatment foster care providers. Foster Family-based Treatment Association; Center for Advanced Studies in Child Welfare.
- Sefansen, K., Hansen, T. (2014) Evaluation of the Parenting Resources for Information, Development and Education (PRIDE) program. URL: <https://www.hioa.no/eng/About-HiOA/Centre-for-Welfare-and-Labour-Research/NOVA/Publikasjonar/Rapporter/2014/Evaluation-of-the-Parenting-Resources-for-Information-Development-and-Education-PRIDE-program>
- Sivajohanathan, D., Findlay, I.M., Andres, R. (2014). Parent Resources for Information, Development, and Education: Pre-Service Evaluation. Community-University Institute for Social Research: University of Saskatchewan.
- Snieskiene, D. (2013) How does a new training program PRIDE for foster families work in Lithuania. URL: https://www.uni-siegen.de/foster-care-research/network_conferences/7th_conference/dokumente/snieskienam-how_a_new_training_programm_pride.pdf
- Sotsiaalkindlustusamet (2016) Asendushoolduse kvaliteedi tõstmine. URL: <http://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/asendushoolduse-kvaliteedi-tostmine/>

Lisa 1. Reaktsiooni taseme tagasisidelehe näidis

Hea PRIDE eelkoolitusele osaleja!

Järgnevas ankeedis palun Teil meenutada eelnenud kolme õppust ning vastata seda tehes paarile küsimusele. Tagasiside eesmärk on jätkata materjalide ja koolituse täiendamist toetudes osalejate tagasisidele! Osalejate tagasiside on koolituse arendamisel olulise väärtusega! Ankeet on jaotatud kolmeks osaks vastavalt õppustele. Iga osa väited puudutavad mooduli sisu, materjale kui ka koolitajaid.

Vastamisele ei tohiks kuluda üle 5 minuti. Kogu tagasiside on anonüümne ning vastuseid käsitletakse vaid grupi tasandil.

Meenutage PRIDE eelkoolituse esimest õppust, mille eesmärgiks oli tutvustada PRIDE eelkoolitust, tutvuda üksteise ja koolitajatega ning teha sissejuhatus koolitusse vaadates õppefilmi. Esimesele õppusele mõeldes palun märki iga väite puhul millisel määral sa sellega nõustud või ei nõustu!

ESIMENE MOODUL - SISSEJUHATUS, LIITUMINE PROGRAMMIGA					
	Pole üldse nõus	Pigem ei ole nõus	Pigem olen nõus	Täiesti nõus	Raske öelda
Ma sain koolitajatelt ammendavad vastused oma küsimustele	1	2	3	4	99
Koolitajad suutsid luua grupiga hea kontakti	1	2	3	4	99
Koolitajate omavaheline koostöö soodustas minu õppeprotsessi	1	2	3	4	99
Koolitajad suutsid hästi juhtida grupiprotsesse (harjutused, arutelud)	1	2	3	4	99
Ma sain selge ülevaate PRIDE eelkoolituse ülesehitusest	1	2	3	4	99
Ma mõistan, miks PRIDE koolitus minu jaoks vajalik on	1	2	3	4	99
Koolitusel läbiviidud harjutused toetasid mu õppeprotsessi	1	2	3	4	99
Ma olin pidevalt kaasatud sellesse, mis koolitusel toimus	1	2	3	4	99
PRIDE õppefilm toetas lapsendaja ja hoolduspere rollist arusaamist	1	2	3	4	99
Õppusel oli piisavalt aega küsimusteks	1	2	3	4	99
Esimesel õppusel jagatud materjalid olid minu jaoks kasulikud	1	2	3	4	99
Materjalid olid lihtsasti loetavad	1	2	3	4	99
Ma sain aru, miks Eluraamatu täitmine minu jaoks oluline on	1	2	3	4	99

Kui soovite kommenteerida oma vastuseid või üldiselt avaldada oma arvamust ja ideid PRIDE eelkoolituse ESIMESE õppuse kohta, siis palun pange need siia kirja! Tuletan meelde, et kõik arvamused on väga teretulnud ning aitavad toetada koolituse täiendamist.

Lisa 2. Eeltesti näidis

Hea PRIDE eelkoolitusel osaleja!

Järgnevas ankeedis on toodud väiteid teemavaldkondadest, mida Te hakkate PRIDE koolitusel käsitlema. On loomulik, et mõnede teemade ja oskustega olete juba väga tuttav, kuid mõned neist on Teie jaoks täiesti uued. Sellest ülevaate saamiseks palume Teil täita järgnev küsitlus. Kuna küsitluses on käsitletud nii hooldusperesid, lapsendajaid kui ka eeskoste peresid ühiselt, palume vastamisel lähtuda just Teie rollist.

Sama küsitlust palume Teil täita ka PRIDE koolituse lõpus, et teada saada kas ja milliste teemade lõikes on Teie hinnangud oma teadmistele ja oskustele muutunud ja kas PRIDE koolitus on olnud edukas erinevate teemade ja oskuste õpetamisel. See omakorda aitab kogu koolitust paremaks muuta.

Ankeedi vastused on anonüümsed ja ühtegi ankeeti ei viida Teie isikuga kokku. Kõiki tulemusi esitatakse grupi tasandil.

Palun märkige, kui head või halvad on Teie oskused või teadmised järgnevates teemavaldkondades. Tõmmake ring ümber sobivale variandile.

1= tean väga halvasti/oskan väga halvasti teha ja 6 = tean seda väga hästi/ oskan seda väga hästi teha.

LAPSE KAITSMINE JA ÜLESKASVATAMINE							
	1 Väga halvasti	2	3	4	5	6 Väga hästi	99 Raske öelda
Ma tean kuidas luua lapse heaolu tagavat kasvukeskkonda	1	2	3	4	5	6	99
Oskan kirjeldada põhjuseid, mis võivad viia lapse hooletusse jätmiseni	1	2	3	4	5	6	99
Oskan kirjeldada põhjuseid, mis võivad viia lapse väärkohtlemiseni	1	2	3	4	5	6	99
Oskan nimetada märke, mis viitavad lapse hooletusse jätmisele ja tema väärkohtlemisele	1	2	3	4	5	6	99
LAPSE ARENGU TOETAMINE							
Tean, kuidas lapse minevik võib mõjutada tema arengut	1	2	3	4	5	6	99
Tean, kuidas lapsed võivad reageerida erinevatele kaotuse kategooriatele	1	2	3	4	5	6	99
Tean, mida kujutab endast leinaprotsess	1	2	3	4	5	6	99
Oskan last leinaprotsessis toetada	1	2	3	4	5	6	99
Saan aru mida tähendab ebatavaline kiindumusuheline	1	2	3	4	5	6	99

Oskan tegeleda lapse ebatavalisest kiindumussuhtest tulenevate emotsioonide ja käitumisega	1	2	3	4	5	6	99
Oskan vähendada lapse traumakogemust minu perre tulekul	1	2	3	4	5	6	99
Tean, millised on tõhusad distsiplineerimise meetodid	1	2	3	4	5	6	99
Tean, kuidas erinevad distsiplineerimine ja karistamine teineteisest	1	2	3	4	5	6	99
LAPSE BIOLOOGILISE PEREKONNA NING TEISTE LAPSELE OLULISTE LÄHISUHETE TOETAMINE							
Oskan põhjendada, miks on lapse jaoks tähtis hoida sidet oma bioloogiliste vanemate ja teiste lähedastega	1	2	3	4	5	6	99
Oskan last toetada, kui ta suhtleb oma bioloogilise pere või teiste lähedaste inimestega	1	2	3	4	5	6	99
Oskan lapsele rääkida tema minevikust ja päritolust ilma teda kahjustamata	1	2	3	4	5	6	99
Tean, kuidas last bioloogilise vanemaga kohtumiseks ette valmistada	1	2	3	4	5	6	99
Oskan last toetada, kui tal tekivad erinevad emotsioonid oma bioloogilise perega suhtlemisel	1	2	3	4	5	6	99
Mõistan miks on oluline säilitada esemeid ja dokumente lapse minevikust	1	2	3	4	5	6	99
Tean, kuidas hooldus-/lapsendajapere kultuurilised, vaimsed, sotsiaalsed ja majanduslikud erinevused võrreldes bioloogilise perega võivad last mõjutada	1	2	3	4	5	6	99
LAPSELE PÜHENDUMINE JA USALDUSLIKE SUHETE LOOMINE KOGU ELUKS							
Tean, miks on lapsele elukestvad suhted vajalikud	1	2	3	4	5	6	99
Oskan põhjendada, miks asendushooldusel olevad lapsed ei pruugi osata luua eluaegseid suhteid	1	2	3	4	5	6	99
Tean, kuidas toetada last minu perekonna liikmeks saamisel	1	2	3	4	5	6	99
Oskan last oma lähivõrgustikuga (sh sugulased) lõimida	1	2	3	4	5	6	99
Mõistan, miks lapse naasmine bioloogilisse perekonda võib lapse heaolu tagamiseks olla peamine eesmärk	1	2	3	4	5	6	99
Tean kuidas lapse bioloogilisse perekonda naasmise protsess võib erinevaid osapooli (mind ennast, last, bioloogilist vanemat) mõjutada	1	2	3	4	5	6	99
Tean, kuidas asendushooldusele paigutamine mõjutab erinevas vanuses lapsi	1	2	3	4	5	6	99
Tean, milline näeb välja lapse asendushooldusele paigutamise protsess	1	2	3	4	5	6	99
Tunnen erinevaid asendushoolduse valdkonnas pakutavaid teenuseid	1	2	3	4	5	6	99
LAPSE HUVIDES KOOSTÖÖ TEGEMINE							
Oskan põhjendada, miks koostöö tegemine erinevate osapoolte vahel on oluline	1	2	3	4	5	6	99

Tean, kuhu abi saamiseks pöörduda	1	2	3	4	5	6	99
Tean, miks konfidentsiaalsus on koostöö tegemisel oluline	1	2	3	4	5	6	99
Oskan seletada lapse õiguste põhipunkte	1	2	3	4	5	6	99
Oskan kirjeldada asendushoolduse korraldust Eestis	1	2	3	4	5	6	99
Tean miks on oluline olla kursis lastekaitse süsteemis aset leidvate muudatuste ja praktikatega.	1	2	3	4	5	6	99
Tean, miks on oluline suhtuda lapse huvides koostööd tegevatesse isikutesse eelarvamusteta	1	2	3	4	5	6	99